

УДК 338.43

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.19>

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Харченко Т.О. – кандидат економічних наук,
докторант кафедри економічної політики та менеджменту
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID: 000-0002-3446-6533

У статті проведено аналіз міжнародних практик державного регулювання розвитку аграрного сектору. Встановлено динаміку форм та методів регулювання, цільовий вплив яких спрямовується на доходи суб'єктів господарювання, ринкові відносини, безпосередньо сільськогосподарське виробництво, міжгалузеві зв'язки тощо. Державне регулювання розвитку аграрного сектору в Україні реалізується через механізми прямої бюджетної підтримки шляхом субсидіювання та дотування, податкових пільг та регулювання ціноутворення. Серед означених механізмів основним, починаючи з 1998 р., були податкові пільги, при цьому до 2017 р. діяв ще спеціальний режим оподаткування ПДВ у сільському господарстві.

Визначено, що безпосередній вплив на результативність державного регулювання розвитку аграрного сектору здійснює стан розвитку економіки, можливості бюджетів, стан законодавчого забезпечення, рівень сформованості пріоритетів галузевого та територіального розвитку. Встановлено, що для України доцільним є часткове використання інструментів різних підходів для формування комплексної моделі, орієнтованої на розширення страхових та фінансово-кредитних інструментів, поглиблення рівня інноваційності виробництва, сталий розвиток сільських територій тощо. Визначено, що за показником PSE (%) найбільший рівень державної підтримки виробників у Японії. Однак рівень державної підтримки зменшився в 2020 р. порівняно з 2000 р. на 26,6%. Аналогічною є тенденція і щодо зменшення рівня державної підтримки виробників аграрного сектору в 2020 р. порівняно з 2000 р. у країнах Європейського Союзу на 36,3%. У межах оцінки рівня державної підтримки виробників аграрного сектору в США підтверджено узагальнену тенденцію щодо скорочення обсягів підтримки в 2020 р. порівняно з 2000 р. майже вдовіч. За результатами оцінки встановлено, що державна підтримка виробників аграрного сектору в Україні є найменшою, характеризується наявністю від'ємних значень протягом досліджуваного періоду та відсутністю сталої тенденції. Підтверджено, що інструменти державного регулювання аграрного сектору економіки України є зіставними з міжнародною практикою регуляторної політики.

Ключові слова: державне регулювання, аграрний сектор, регуляторна політика, пряма бюджетна підтримка.

Kharchenko T.O. The features of the state regulation of the sustainable development of the agrarian sector: international experience

At the article was analyzed the international practices of the state regulation of the agricultural sector. The dynamics of forms and methods of regulation, the target impact of which is directed to the income of economic entities, market relations, direct agricultural production, intersectoral relations and so on were installed. The state regulation of the development of the agricultural sector in Ukraine is implemented through mechanisms of direct budget support through subsidies, tax benefits and regulation of pricing. Since 1998, tax benefits have been the main tool of the state regulatory system. The special VAT tax regime in agriculture was in effect until 2017.

An analysis of international practices has shown that the state of economic development, the possibilities of budgets, the state of legislative support, the level of formation of priorities of sectoral and territorial development have an impact on the effectiveness of state regulation of the development of the agricultural sector. The multifactorial dependence of factors influencing the effectiveness of regulatory policy for the development of the agricultural sector was established. The partial use of tools of different approaches to form a comprehensive model focused on expanding insurance and financial instruments, deepening the level of innovation in production, sustainable development of rural areas and so on is appropriate for implementation in Ukraine.

The PSE (%) indicator shows the highest level of the state support for agrarian producers in Japan. However, the level of state support decreased in 2020 compared to 2000 by 26,6%. There is a similar trend in reducing the level of state support for agricultural producers in 2020 compared to 2000 in the European Union by 36,3%. The assessment of the level of state support for agricultural producers in the United States confirmed the generalized trend of reducing support in 2020 compared to 2000 almost twice.

According to the results of the assessment, the state support of agricultural producers in Ukraine is the lowest, characterized by the presence of negative values during the study period and the lack of a steady trend. The instruments of state regulation of the agricultural sector of Ukraine's economy are comparable to the international practice of regulatory policy were confirmed.

Key words: state regulation, agricultural sector, regulatory policy, direct budget support.

Постановка проблеми. Формування дієвих механізмів державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору є одним із пріоритетних напрямів економічної політики країни. Мультиплікативний вплив аграрного сектору як на економічну стабільність, так і на розвиток сільських територій посилює виклики в частині забезпечення досягнення результативності діючих політик державного регулювання розвитку аграрного сектору економіки України. За підсумками 2020 р. досягнуто таких показників діяльності аграрного сектору: майже 45,0% у структурі експорту; 29,0% валютних надходжень; сформовано приблизно 12,0% ВВП; частка зайнятого населення досліджуваної галузі – 11,7% [1]. Окремо слід зауважити і про наявність тісного зв'язку між нарощенням експорту й досягненням другої цілі сталого розвитку, в межах якої передбачено забезпечення продовольчої безпеки, поліпшення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Багаторічний досвід державного регулювання розвитку аграрного сектору свідчить про наявність різних напрямів державної підтримки та підтверджує значний вплив міжнародних тенденцій на формування регуляторної політики щодо розвитку аграрного сектору в Україні. Саме тому впровадження кращих практик державного регулювання розвитку аграрного сектору, котрі є найбільш адаптованими до діючої економічної політики країни, є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження інструментів державного регулювання розвитку аграрного сектору є одним з актуальних питань наукового пошуку. Цій проблематиці присвячені наукові публікації М. Варченка, С. Домбровської, В. Кіндзерського, М. Латиніна, І. Мазура, О. Шульги та інших. Враховуючи інтеграційні процеси, децентралізаційні зміни, відкриття ринку землі, важливим є формування адаптивної моделі державного регулювання розвитку аграрного сектору з урахуванням результативних міжнародних практик.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення міжнародного досвіду державного регулювання розвитку аграрного сектору та визначення найбільш адаптивних інструментів державної підтримки для імплементації в економічну політику України.

Виклад основного матеріалу. Багаторічна практика державного регулювання розвитку аграрного сектору характеризується динамікою форм та методів, цільовий вплив яких спрямовується на доходи суб'єктів господарювання, ринкові відносини, безпосередньо сільськогосподарське виробництво, міжгалузеві зв'язки тощо [2]. Державне регулювання розвитку аграрного сектору в Україні реалізується через механізми прямої бюджетної підтримки шляхом субсидювання та дотування, податкових пільг та регулювання ціноутворення. Серед означених механізмів основним починаючи з 1998 р. були податкові пільги, при цьому до 2017 р. діяв ще спеціальний режим оподаткування ПДВ у сільському господарстві. Проте

нині курс державної підтримки суб'єктів господарювання аграрного сектору змінено з орієнтацією на розширення фінансово-кредитних механізмів [3, с. 79].

Окреслена тенденція зумовлена сталою міжнародною практикою щодо зміни діючих політик у контексті відмови від надання прямих субсидій суб'єктам господарювання аграрного сектору. Найбільш яскравими прикладами зміни підходів державного регулювання розвитку аграрного сектору є США та Австралія, де базовими заходами державної підтримки є страхові платежі. Державна підтримка в Канаді орієнтована на здешевлення кредитів, у Нідерландах ключовим напрямом державного регулювання є розвиток науково-дослідної діяльності.

Досліджуючи зміну підходів щодо державного регулювання розвитку аграрного сектору в США, слід зауважити, що сільське господарство завжди було пріоритетним напрямом державної підтримки. Історично сформований підхід щодо прямого субсидування фермерів втратив свою актуальність у зв'язку з монополізацією агробізнесу та розвитком технологій. Саме тому в 2014 р. на законодавчому рівні було змінено пряму бюджетну підтримку на страхування ризиків. Базовими напрямками підтримки суб'єктів господарювання аграрного сектору є страхування врожаю та прибутку [4, с. 12–13]. При цьому фермери можуть самостійно вибрати напрям підтримки із двох програм:

- перша орієнтована на страхування від падіння цін (PLC) та передбачає виплату компенсації в разі зниження цін (заздалегідь визначених) на продукцію рослинництва;

- другим напрямом є страхування ризиків (ARC), що передбачає проведення виплат фермерам, якщо їх доходи є нижчими за середні показники по країні [5, с. 66].

У складі позитивних чинників страхування врожаю та прибутків фермерів слід відзначити той факт, що федеральний уряд може здійснювати субсидування страхових премій у межах 38–80%, виходячи із обраного суб'єктом господарювання напрямку страхування, для забезпечення збереження доступних цін на сільськогосподарську продукцію. Запроваджений страховий механізм у системі державного регулювання розвитку аграрного сектору США має складну та багаторівневу структуру і передбачає низку специфічних інструментів для різних напрямів виробництва. Так, інструментарій державного регулювання для тваринництва або виробництво вовни може суттєво відрізнитися. При цьому основним цільовим орієнтиром запроваджених змін залишається підвищення ефективності управління та зниження ризиків у діяльності фермерських господарств, котрі виступають базовими одиницями діючої державної політики розвитку аграрного сектору [6].

Особливістю державного регулювання розвитку аграрного сектору в Нідерландах є його цільова спрямованість на розвиток науково-дослідної діяльності для забезпечення сталого розвитку, посилення інноваційності виробництва, покращення умов перебування тварин, використання відновлюваної енергії тощо. У складі заходів державної підтримки широкого застосування набула програма гарантування частини позики, котра орієнтована на забезпечення оптимізації виробництва, покращення умов утримання тварин та підвищення якості продукції малого та середнього бізнесу [7, с. 29]. Окремо функціонує програма додаткової підтримки молодих фермерів (вік яких до 41 року), орієнтована на залучення молоді до сільськогосподарського виробництва. Цей напрям було розроблено з метою активізації молоді та її залучення до діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва. За цієї програми кошти можуть бути інвестовані у будівництво, придбання землі, техніки або обладнання [6].

Враховуючи цільову спрямованість державної підтримки сільського господарства в Нідерландах на забезпечення сталого розвитку, здійснюється державна підтримка ферм, котрі відмовилися від використання хімікатів та пестицидів. Відмінністю державного регулювання розвитку аграрного сектору країни є чітка орієнтованість на дотримання вимог сталого розвитку. Так, регуляторна політика країни орієнтована на заміщення в 2030 р. 30% нафтопродуктів «зеленою енергетикою», що, відповідно, зумовило посилення уваги до використання біомаси як палива на фермерських господарствах. Загалом слід зазначити, що обраний курс державної підтримки розвитку аграрного сектору дозволив Нідерландам утримувати друге місце після США за обсягом експорту сільськогосподарської продукції, при цьому земельний ресурс країни є значно обмеженим, а чисельність працівників у цій галузі становить лише 2% [8].

Регуляторна політика розвитку аграрного сектору Канади формується з урахуванням пропозицій як федерального, так і провінційних урядів, котрі напрацьовуються робочими групами, виносяться на обговорення громадськості, а потім забезпечуються відповідними законодавчими актами. Ця практика зумовлена діючим механізмом фінансування державної підтримки розвитку аграрного сектору, котрий забезпечуються майже в рівному співвідношенні як федеральним, так і провінційними урядами. Однією з особливостей державного регулювання розвитку аграрного сектору Канади є те, що страхові внески перераховуються до спеціальних провінційних урядових фондів та департаментів, що дозволяє більш ефективно розподіляти кошти, враховуючи особливості того чи іншого регіону під час укладання договорів страхування. Слід зазначити і про діяльність Фермерської кредитної корпорації, котра підзвітна парламенту через міністра сільського господарства та є госпрозрахунковим державним підрозділом. До її компетенції належить надання короткострокових та довгострокових кредитів фермерам під заставу землі і майна під низькі відсоткові ставки. Також у Канаді діє низка провінційних та федеративних програм, орієнтованих на: надання короткострокових кредитів та кредитних гарантій на придбання землі сільськогосподарського призначення; пільгове страхування врожаю; фінансову підтримку просування продукції за межами країни; фінансову підтримку за умов виникнення надзвичайної ситуації тощо. Одним із пріоритетів державної підтримки розвитку аграрного сектору є державне фінансування досліджень у сфері сільськогосподарського виробництва. Також окремо увагу приділено й питанню забезпечення швидкісним інтернетом всієї території країни, в тому числі й віддалених регіонів, для забезпечення ефективної діяльності сільськогосподарської техніки [5, с. 66–67; 6]. Варто відзначити, що Канада не залишилась осторонь тенденції щодо переходу від цінового регулювання до підтримки розвитку сільських територій, котра передбачає скорочення обсягів державної підтримки фермерів. Цей підхід був цілком обґрунтованим, адже цільові орієнтири державної аграрної політики попередніх років у частині забезпечення високого рівня сільськогосподарського виробництва були досягнуті. Крім того, відбиток на діючу політику було накладено і підписанням Генеральної угоди з торгівлі і тарифів (1994 р.) [2].

Досвід Австралії, котра є одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції, дві третини якої є продукція галузі тваринництва, характеризується державною підтримкою фермерам (шляхом компенсації збитків) лише в надзвичайних ситуаціях, котрі настали під дією природних або техногенних факторів, таких як тривалі посухи, повені, пожежі тощо. Державну підтримку, котра надається у формі грантів, короткострокових кредитів із низькими відсотковими ставками,

фермери можуть отримати лише у разі, коли від стихійного лиха постраждала значна кількість господарств певного регіону. Цей підхід державного регулювання свідчить про мінімальний вплив урядових ініціатив на діяльність сільськогосподарського виробництва. При цьому існує практика надання податкових пільг виробникам певних видів продукції, наприклад продукції виноробства, також запроваджено податкові пільги для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання. У межах захисту власного сільськогосподарського товаровиробника запроваджено кампанію спеціальних платежів та імпорتنих мит [6].

Досліджуючи підходи щодо державного регулювання розвитку аграрного сектору в Японії, слід зауважити про вагому протекціоністську позицію уряду, орієнтовану на скорочення імпорту агропромислової продукції. Обраний курс регуляторної політики забезпечив досягнення достатнього самозабезпечення населення рисом, овочами, рибопродуктами, м'ясом [7, с. 28]. Внутрішня цінова політика тісно корелює із підходами до регулювання зовнішньої торгівлі, так, на продукцію, котра не є конкурентоспроможною порівняно з іноземними виробниками, встановлюються високі імпорتنі бар'єри, водночас на продукцію, за якою країна виступає нетто-імпортером, імпортні обмеження відсутні. Слід зазначити і про структуру організацій, котрі функціонують в аграрному секторі: державні агенції, квазі-державні та система кооперативів. На окрему увагу заслуговує діюча система кооперативів, до складу якої входять усі ферми. Саме кооперативи надають базові виробничі послуги, є багатофункціональними та відповідають вертикальній ієрархії управління: «село – префектура – країна». До функцій кооперативів належить розподіл ресурсів, збут і кредитування селян, розвиток сільських територій. Цей аспект є досить важливим, адже розвиток сільських територій виступає одним із цільових орієнтирів оцінки результативності державного регулювання розвитку аграрного сектору [5, с. 68–69]. Слід відзначити, що в рамках діючої аграрної реформи окреслено такі перспективні напрями державної підтримки, як: фінансування розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, допомога суб'єктам господарювання, котрі ведуть свою діяльність у несприятливих умовах, фінансування екологічних програм тощо, що вказує на послаблення протекціоністського підходу.

Підходи, котрі набули розповсюдження в межах аграрної політики ЄС, характеризуються наявністю низки принципів, ключовими з яких є: визначені спільні цілі, рівень яких вищий за світові, спільна фінансова система та відповідальність. Стратегічними орієнтирами розвитку європейської аграрної політики є досягнення результативності розвитку сільськогосподарського виробництва на умовах інноваційності, впровадження ресурсо- та енергоефективних технологій виробництва, підвищення рівня життя сільського населення, забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки тощо [9, с. 217]. Основною інституцією у сфері аграрної політики ЄС виступає Європейський фонд сільськогосподарської орієнтації та гарантій (ЄФГСГ), до юрисдикції якого входить гарантування визначеного рівня цін шляхом формування запасів, відшкодування фермерам різниці цін між світовими та європейськими, підтримка курсів національних валют для країн-членів. У межах реалізації другого функціонального напрямку діяльності ЄФГСГ передбачено фінансування модернізації виробництва та підвищення кваліфікації працівників [5, с. 67].

Враховуючи зміни в політиці ЄС, зумовлені глобалізаційними процесами, збільшенням кількості країн-членів тощо, відбулися трансформації і в сфері регуляторної політики аграрного розвитку, котрі характеризуються низкою етапів. Так, спільна аграрна політика на першому етапі (1962–1973 рр.) характеризувалася

цільовою спрямованістю на забезпечення потреб населення ЄС продуктами харчування. Політика другого етапу (1978–1992 рр.) визначала курс на регулювання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, адже в межах політики попереднього етапу було досягнуто значного перевиробництва [10]. У межах реалізації третього етапу (1992–2000 рр.) відбулася зміна діючих підходів та запроваджено реформу Мак-Шеррі, котра передбачала скорочення цінової підтримки, запровадження прямих виплат за гектар сільгоспугідь, посилення уваги до сталого розвитку в частині поглиблення вагомості екологічного складника. Реалізація наступного етапу (2000–2007 рр.) характеризувалася прийняттям плану дій «Agenda-2000» та запровадженням реформи Фішлера. У складі «Плану дій 2000» було продовжено політику щодо скорочення цінової підтримки виробництва зернових культур, яловичини та молочних продуктів; розширено фінансування заходів, орієнтованих на сільський розвиток та несільськогосподарську діяльність. Зауважимо, що ключовим принципом цієї політики є перехід від галузевого принципу до територіального [11].

Зміни, запроваджені реформою Фішлера, були орієнтовані на посилення вимог до умов господарювання, подальше зниження цінової підтримки, запровадження підтримки незалежно від обсягів виробництва. За цієї реформи було змінено вектор розвитку із сільськогосподарського виробництва на розвиток сільських територій, що передбачало реалізацію низки програм підтримки щодо впровадження нових технологій та виробництв у сільській місцевості; започаткування діяльності молодих фермерів; розвитку туризму; розвитку лісового господарства; покращення інфраструктури в сільській місцевості; фінансування заходів з охорони довкілля [11]. Наступний етап реалізації спільної аграрної політики (2007–2013 рр.) орієнтований на зростання конкурентоспроможності аграрного виробництва та лісового господарства; формування аграрного бюджету на період 2007–2013 рр.; підвищення ефективності управління земельними ресурсами та охорони навколишнього середовища; диверсифікацію сільськогосподарського виробництва та підвищення якості життя сільського населення; реалізацію принципів інноваційного розвитку [10].

Принципово відмінною є спільна політика розвитку аграрного сектору на 2014–2020 рр. На цьому етапі здійснено зміну діючих підходів у частині переходу від певних елементів реформування до повноцінного стратегічного документу. Стратегія «Європа 2020» передбачає досягнення таких довгострокових стратегічних орієнтирів, як конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору; сталий розвиток сільських територій; збалансований розвиток економіки на сільських територіях [12]. Проведений аналіз вказує на активне впровадження моделі прямої підтримки суб'єктів господарювання аграрного сектору в країнах-членах ЄС. Хоча цей підхід, на думку експертів, не є ефективним, проте він залишається одним із пріоритетних в аграрній політиці ЄС насамперед у частині забезпечення підтримки розвитку фермерських господарств та усунення негативного впливу глобалізаційних трендів на їхню діяльність.

Висновки. Проведений аналіз регуляторних політик щодо розвитку аграрного сектору засвідчив про наявність низки різновекторних підходів та інструментів, котрі характеризуються як позитивними результатами, так і негативною динамікою. Окремо слід зауважити, що безпосередній вплив на результативність державного регулювання розвитку аграрного сектору здійснює стан розвитку економіки, можливості бюджетів, стан законодавчого забезпечення, рівень сформованості пріоритетів галузевого та територіального розвитку. Встановлена багатофакторна

залежність чинників впливу на результативність регуляторної політики розвитку аграрного сектору свідчить про те, що для України доцільним є часткове використання інструментів різних підходів для формування комплексної моделі, орієнтованої на розширення страхових та фінансово-кредитних інструментів, поглиблення рівня інноваційності виробництва, сталого розвитку сільських територій тощо.

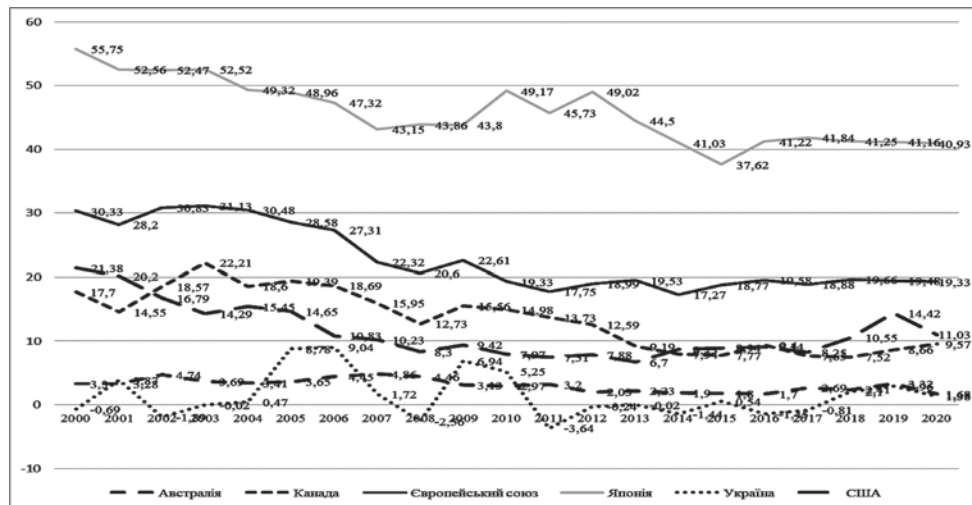

Рис. 1. Динаміка державної підтримки виробників аграрного сектору (PSE) %, 2000–2020 рр.

Джерело: згруповано автором за даними [14]

Одним із методів оцінки державного регулювання аграрного сектору є оцінка підтримки виробника (PSE, %) [13]. Розглянемо динаміку рівня підтримки в розрізі досліджуваних країн, котра наведена на рис. 1.

Представлена на рис. 1 динаміка державної підтримки виробників аграрного сектору вказує на відмінність тенденцій як у розрізі досліджуваних країн, так і в часовому вимірі. Найбільший рівень державної підтримки виробників визначено в Японії, що загалом є очевидним, враховуючи значну протекціоністську політику уряду країни. Зміни регуляторної політики в Японії щодо розвитку аграрної політики чітко простежуються в часовій динаміці, так, рівень державної підтримки зменшився в 2020 р. порівняно з 2000 р. на 26,6%. Аналогічною є тенденція і щодо зменшення рівня державної підтримки виробників аграрного сектору в 2020 р. порівняно з 2000 р. в країнах Європейського Союзу, рівень підтримки знизився на 36,3%. У межах оцінки рівня державної підтримки виробників аграрного сектору в США протягом досліджуваного періоду встановлена різновекторна динаміка, при цьому підтверджено узагальнену тенденцію щодо скорочення обсягів підтримки в 2020 р. порівняно з 2000 р. майже вдвічі. За результатами оцінки встановлено, що державна підтримка виробників аграрного сектору в Україні є найменшою, характеризується наявністю від'ємних значень протягом досліджуваного періоду та відсутністю сталої тенденції. Проте слід зауважити й про наявність позитивної динаміки протягом 2018–2020 рр. Враховуючи встановлену динаміку, розглянемо пріоритетні напрями прямої державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні (таблиця 1).

Таблиця 1

**Пряма державна підтримка сільськогосподарських виробників в Україні,
2020–2021 рр., млн грн.**

Програма	2020 рік	2021 рік
Часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва	1457,64	1000,00
Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів	1048,71	1200,00
Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства	291,95	450,00
часткова компенсація вартості матеріалу, спорудження шпалери і встановлення систем краплинного зрошення, техніки та обладнання	200,00	200,00
часткова компенсація вартості будівництва та реконструкції холодильників, цехів, придбання ліній	90,14	250,00
Кредиторська заборгованість	1,81	
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	134,76	200,00
часткова компенсація витрат ФГ, пов'язаних з наданими с/г дорадчими послугами (крім новостворених)	0,30	5,00
підтримка новостворених ФГ для отримання с/г дорадчих послуг	-	10,00
субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) новоствореним ФГ	33,70	60,00
дотація за утримання корів усіх напрямів продуктивності	35,14	100,00
підтримка с/г обслуговуючих кооперативів	0,52	-
Підтримка через доплати на користь застрахованих осіб-членів / голови СФГ ЄСВ	-	25,00
Кредиторська заборгованість	65,10	
Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції	1046,92	1150,00
відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів	300,00	350,00
спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї	239,80	240,00
відшкодування вартості тваринницьких об'єктів	430,58	350,00
компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів	6,98	60,00
спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярк, вівцематок	-	50,00
спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення	-	100,00
часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції елеваторів	69,47	-
Кредиторська заборгованість	0,10	
Відшкодування втрат від пошкодження посівів с/г культур від НС	-	240,00
Державна підтримка нішевих культур	-	50,00
Державна підтримка виробників картоплі	-	50,00
Разом (з урахуванням погашення кредиторської заборгованості та нерозподілених видатків)	3968,00	4500,00

Джерело: [15]

Дані, представлені в таблиці 1, свідчать про те, що обсяг прямої державної підтримки з Державного та місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субсидій у 2020 р. становив 3,97 млрд грн., при цьому на 2021 р. заплановано зростання обсягів державної підтримки до 4,5 млрд грн. Чітко вираженою є тенденція щодо зростання обсягів фінансування кредитних інструментів у 2020–2021 рр. Загальним підсумком аналізу 2020–2021 рр. є той факт, що державна підтримка стала адресною, орієнтованою на залучення фінансових інституцій у процес фінансування виробництва.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що інструменти державного регулювання аграрного сектору економіки України є зіставними з міжнародною практикою регуляторної політики. Доведено важливість збільшення обсягів фінансування, розширення напрямів державної підтримки, в тому числі і в частині розвитку наукового складника. Так, позитивний досвід Австралії вказує на те, що за умови впровадження новітніх наукових розробок у сільськогосподарське виробництво можливо досягти зростання обсягів виробництва продукції. Також для України залишається відкритим питання щодо вдосконалення страхових механізмів фінансової підтримки сталого розвитку аграрного сектору. Для удосконалення інституційного складника важливим напрямом є розроблення та законодавче затвердження Стратегії сталого розвитку аграрного сектору на період до 2027 року з урахуванням діючої Концепції розвитку сільських територій [16], Стратегії регіонального розвитку на період 2021–2027 рр. [17], Національної економічної стратегії на період до 2030 р. [18] та затверджених Указом Президента Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. [19].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Українське сільське господарство може «втягти з кризи» всю економіку – експерти URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainian-apk-can-support-all-economy/31070474.html> (дата звернення 25.01.2022 р.)
2. Домбровська С.М., Науменко А.О. Парадигма державного регулювання аграрного сектору в контексті світового досвіду. *Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування*. 2019. Вип. 1 URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/16.pdf
3. Латинін М.А., Харченко Т.О. Результативність функціонування фінансово-економічного механізму державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору економіки України. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. Вип. 3(9). С. 68–86. [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-3\(9\)-68-86](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-3(9)-68-86).
4. Варченко О.М. Зарубіжний досвід державної підтримки сільськогосподарського виробництва та напрями його використання у вітчизняній практиці. *Економіка та управління АПК: зб.наук.праць*. 2011. Вип. 5(85). С. 11–16.
5. Шульга О.А. Розвиток аграрних відносин та їх регулювання у розвинених країнах світу в умовах постіндустріальної трансформації економічних систем. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. Вип. 24 (1). С. 63–70.
6. Світові моделі підтримки сільського господарства URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> (дата звернення 25.01.2022 р.)
7. Кіндзерський В.В. Державне регулювання аграрного сектору економіки: імплементація зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Вип. 5. С. 24–30.
8. Мазур І.І., Фесун Ю.А. Світовий досвід господарювання та впровадження інновацій в аграрний сектор економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8663> (дата звернення: 27.01.2022).

9. Варшавська Н.Г. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*. 2016. Вип. 2 (22). С. 215–222.

10. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: наслідки для України. Інститут Економічних досліджень та Політичних консультацій. Німецька консультативна група при Уряді України URL: <http://ier.kiev.ua> (дата звернення 25.01.2022 р.)

11. The history of the CAP URL: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm (дата звернення 25.01.2022 р.)

12. Overview of CAP Reform 2014-2020 URL: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf (дата звернення 25.01.2022 р.)

13. Латинін М.А. Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/txts/LATININ.htm> (дата звернення 25.01.2022 р.)

14. OECD URL: <https://data.oecd.org/> (дата звернення 25.01.2022 р.)

15. Огляд державної підтримки АПК <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/derzavna%20pidtrymka/presentation/State%20support%20review%2020211009.pdf> (дата звернення 25.01.2022 р.)

16. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження КМУ № 995-р від 23.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення 25.01.2022 р.)

17. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова КМУ №695 від 05.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.01.2022 р.)

18. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ №179 від 03.03.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення 25.01.2022 р.)

19. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента від 30.09.2019 р. №722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 25.01.2022 р.)

REFERENCES:

1. Ukrainske silske hospodarstvo mozhe «vytiahty z kryzy» vsiu ekonomiku – eksperty [Ukrainian agriculture can "pull" the whole economy out of the crisis - experts] URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainian-apk-can-support-all-economy/31070474.html> [in Ukrainian].

2. Dombrovska, S.M., Naumenko, A.O. (2019) Paradyhma derzhavnoho rehulivannia ahrarynoho sektoru v konteksti svitovoho dosvidu [The paradigm of state regulation of the agricultural sector in the context of world experience]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia ta mistsevoho samovriaduvannia*, 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/16.pdf [in Ukrainian].

3. Latynin, M.A., Kharchenko, T.O. (2021) Rezultatyvnist funktsionuvannia finansovo-ekonomichnoho mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia staloho rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy [The effectiveness of the financial and economic mechanism of state regulation of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinni*, 3(9), 68–86 [in Ukrainian].

4. Varchenko, O.M. (2011) Zarubizhnyi dosvid derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskoho vyrobnytstva ta napriamy yoho vykorystannia u vitchyzniani praktytsi [Foreign experience of state support of agricultural production and directions of its use in domestic practice]. *Ekonomika ta upravlinnia APK: zb.nauk.prats.* 5(85), 11–16 [in Ukrainian].

5. Shulha, O.A. (2017) Rozvytok ahrarynykh vidnosyn ta yikh rehulivannia u rozvynenykh krainakh svitu v umovakh postindustrialnoi transformatsii ekonomichnykh system [Development of agrarian relations and their regulation in the developed countries of the world in the conditions of post-industrial transformation of economic systems].

Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment, 24 (1), 63–70 [in Ukrainian].

6. Svitovi modeli pidtrymky silskoho hospodarstva [Global models of agricultural support] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html> [in Ukrainian].

7. Kindzerskyi, V.V. (2015) Derzhavne rehuliuвання ahrarnoho sektoru ekonomiky: implementatsiia zarubizhnoho dosvidu [State regulation of the agricultural sector of the economy: the implementation of foreign experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 5, 24-30 [in Ukrainian].

8. Mazur, I.I., Fesun, Yu.A. (2021) Svitovi dosvid hospodariuvannya ta vprovadzhennia innovatsii v ahrarnyi sektorekonomiky [World experience of management and implementation of innovations in the agricultural sector of the economy]. *Efficient economy*, 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8663> [in Ukrainian].

9. Varshavska, N.H. (2016) Spilna ahrarna polityka YeS: henezys, osnovni tsilovi oriientyry dlia Ukrainy [EU common agricultural policy: genesis, main targets for Ukraine]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, 2(22), 215-222 [in Ukrainian].

10. Evoliutsiia Spilnoi Ahrarnoi Polityky YeS: naslidky dlia Ukrainy. Instytut Ekonomichnykh doslidzhen ta Politychnykh konsultatsii. Nimetska konsultatyvna hrupa pry Uriadi Ukrainy [The evolution of the EU's Common Agrarian Policy: implications for Ukraine. Institute for Economic Research and Policy Consulting. German Advisory Group to the Government of Ukraine] URL: <http://ier.kiev.ua> [in Ukrainian].

11. The history of the CAP URL: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/index_en.htm [in English].

12. Overview of CAP Reform 2014-2020 URL: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf [in English].

13. Latynin, M.A. Otsinka rivnia derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho sektora za dopomohoiu konventsionnykh metodiv [Assessing the level of state support for the agricultural sector using conventional methods] URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/txts/LATININ.htm> [in Ukrainian].

14. OECD URL: <https://data.oecd.org/> [in English].

15. Ohliad derzhavnoi pidtrymky APK [Review of state support for agriculture] URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/derzavna%20pidtrymka/presentation/State%20support%20review%2020211009.pdf> [in Ukrainian].

16. KMU (2015), Pro sxvalennya Konceptiyi rozvytku silskyx terytorij [About the approval of the Concept of rural development], the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 23, 2015 No. 995-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

17. KMU (2020), Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi strategiyi regionalnogo rozvytku na 2021-2027 roky [About the approval of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027], the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 5, 2020 No. 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

18. KMU (2021), Pro zatverdzhennya Nacionalnoyi ekonomichnoyi strategiyi na period do 2030 roku [About the approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030], the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> [in Ukrainian].

19. KMU (2019), Pro Cili stalogo rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [About the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030], the decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].